

A JAVÍTÓ-INTÉZETEKRŐL
ÉS
AZ IFJUKORI BÜNÖSÖKRŐL.

ELŐADTA

A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1897. FEBRUÁR HÓ 6-ÁN TARTOTT

TELJES-ÜLÉSÉBEN

Dr GRUBER LAJOS.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1897.

Büntető-törvénykönyvünk 83-dik §-a értelmében a 12 éven alóli törvényszegőt nem lehet bűnvád alá vonni. A büntető-törvénykönyvnek a képviselőház igazságügyi bizottságában törént tárgyalása alkalmával Szilágyi Dezső kimondandónak vélte, hogy a 12 éven alóli gyermekeket, kik büntettet követtek el, a cselekmény constatalása után a gyámhatóság javítóházba küldethesse.¹ Chorin Ferencz és Horváth Lajos elvileg helyeselték ezen intézkedést és hozzájárultak Szilágyi indítványához. Csemegi Károly akkori államtitkár ellenezte azt azon indokból, mert ezen intézkedés nem tartozik a büntetőtörvénykönyvbe, hanem a rendőri vagy gyámhatósági törvénybe. A bizottság mellőzte az indítványozott rendelkezés felvételét.²

Az indítványozó szeme előtt kétségtelenül a német birodalmi büntetőtörvénykönyv 55-dik §-a lebegett melyben kimondatik, hogy a 12 éven alóli törvényszegőkkel szemben az ezek javítására és felügyeletére alkalmas intézkedések tehetők. Különösen ezek valamely nevelő- vagy javító-intézetben helyezhetők el, miután a gyámhatóság határozata által a cselekmény elkövetése megállapított és az elhelyezés megengedhetőnek mondatott ki.

Az 1843-iki büntetőjogi javaslat szintén érdeklődött már ezen gyermekek sorsa iránt, mert 80-dik §-a azt rendeli, hogy, «gyermekek, kik koruknak tizenkettedik évét még meg nem haladták, a büntető törvény megszegéseért közkereset alá vétetni,

¹ Az 1792-iki javaslat «domestica correctio»-t ír elő a 7—12 év között levő kiskorú törvényszegőkre nézve. Ugyanezen javaslat a «principia» között a XVI. szám alatt rendeli: « . . . pro junioribus, caeterisque quorum emendatio facilius sperari potest, domus correctoria». Lásd *Fayer*: az 1843-iki javaslatok I. 144. és 146. l. és Melléklet a «Jogtudományi Közlöny» 6. számához 1897. évf. 39. l.

² *Löw*: Anyaggyűjtemény I. köt. 527. lap.

s a törvénszabta büntetéssel büntettetni nem fognak, hanem azok szüleik vagy felügyelőik által lesznek megfenyítendőek, de az illető közhatóság fel fog ügyelni arra, hogy ily esetben a megérdemlett fenyítés el ne maradjon». ¹ A mai jogállapot nálunk az, hogy a 12 éven alóli törvénszegők még mindig a legnagyobb büntetőjogi immunitást élvezik. Mert velük és irántuk senki és semmiféle hatóság nem érdeklődik. Legfeljebb előfordul, hogy a hatósági intézkedés a feljelentett gyermek születési bizonyítványának beszerzésére szorítkozik, minek megtörténte után ezen okirat az iratokhoz csatoltatik és a gyermek ad libitum folytathatja azon üzemeit, a melyek miatt feljelentetett. Így történik azután, hogy előfordulnak esetek, a midőn ilyen gyermekek — különösen a midőn örökletesen terheltek — 12-dik életévüknek betöltéseig már a büntetendő cselekményeknek egész sorozatát követték el mindennemű fenyíték alkalmazása nélkül. Ha a mostani tarthatatlan állapoton törvényhozási úton segítve nem lesz, akkor egyenesen az igen rosszul alkalmazott állami patronage mellett züllenek el a gyermekkorban levő törvénszegők. A midőn a gyermek a 12-dik évet túlhaladja, akkor a bíró a fogházra ítelt, de élte huszadik évét túl nem haladott egyénre nézve, *javítása céljából* ítéletileg elrendelheti, hogy hat hónapnál tovább nem terjedő büntetését, vagy ha az tovább terjedne, annak egy részét, mely azonban hat hónapot túl nem haladhat, magán elzárásban állja ki. A bíróság azt is kimondhatja, hogy az ily ifjú egyén magán elzárás helyett javítóintézetbe szállíttassék, sőt azt a bíróság ítélete nélkül ily esetben az igazságügyminiszter is elrendelheti. (Btk. 42. §.)

Itt nyer a javítás eszméje a törvényben először kifejezést. Lássuk hogyan alkalmazzák bíróságaink ezen §-t a gyakorlatban. Én azon tapasztalatot tettem, hogy ezen §. egyikét képezi azoknak, a melyet egymástól teljesen eltérő és egymásnak egyenesen ellentmondó módon értelmeznek a bírák.

Láttam minap egy curiai ítéletet, ² a melyben egy ifjú egyén lopás miatt egy évi fogházra ítéltetett. Az ítéletben egyenesen

¹ Fayer: Az 1843-ki javaslatok Anyaggyűjteménye I. k. II. r. 29. l.

² Ezen ítélet 1896. évi november 4-én kelt 9442/96. B. szám alatt a lopással terhelt B. Sándor elleni bűnügyben.

elő van írva, hogy ezen időből «a B. T. K. 42-dik §-a értelmében» hat hónap a javító-intézetben, a másik hat hónap meg a fogházban töltendő. Mivel ezen egyén más cselekményei miatt időközben úgy is ítéletileg már a javító-intézetbe szállíttatott, ezen eset érdekességét fokozza még azon körülmény, hogy itt fogházbüntetés és javító-intézetbe való elhelyezés között még összsbüntetést is kell kiszabni. Ez az egyik értelmezés.

A másik bíró meg úgy értelmezi a 42-dik §-t, hogy ő nemcsak arra van jogosítva, hogy az esetleg magánelzárásban töltendő hat hónapot a javító-intézetbe való szállítással helyettesítheti ugyancsak hat hó tartamáig, hanem, hogy ő a fogházra ítélt 20 éven alóli egyéneket tetszése szerinti büntetéssel sújthatja és elrendelheti, hogy az elítélt az egész fogházbüntetést a javító-intézetben töltsen. A bíró ezen felfogás szerint tehát a 16—20 év között levő fogházra ítélt kiskorúakat a javító-intézetbe szállíthatja. Ha tehát egy 18 éves fiatal egyén öt évi fogházra ítéltetett és javító-intézetbe szállíttatott: ez 20-dik életévének beálltakor a 42-dik §. alapján a javító-intézetből a fogházba fog szállíttatni, hogy itt folytatólagosan kiállja a reá szabott büntetésből még hátralevő 3 esztendő.

Oly curiai ítéletekkel igen gyakran találkozunk, a melyekben a rendelkező rész azt az intézkedést tartalmazza, hogy pl. X. Y. vádlott lopás vétsége miatt javító-intézetben töltendő két évi fogházra ítéltetik (A B. T. K. 85. §. 3. pontja és a 42. §. combinált alkalmazása alapján).

A 42-dik §-nak harmadik felfogása szerint a bíró azt hiszi, hogy ő az időnek minden közelebbi megjelölése nélkül egyszerűen kimondhatja, miszerint a 20 éven alóli egyén javító-intézetbe szállíttassék. Ő tehát az ítéletben arra szorítkozik, hogy az ítéletben csakis a javító-intézetbe való szállítást rendeli el. Beutalja oda az ifjú egyént, a nélkül, hogy egy szóval is megemlítené, hogy az abban meddig tartható. Ily gyakorlatot folytatott a pécsi kir. törvényszék, mely nem mondja ki a tartamot, a mint erről a javító-intézetben rendelkezésemre bocsátott ítéletekből meggyőződtem. Ezen eljárásban egy igen nagy horderejű kriminálpolitikai elv és reformeszme valósul meg. Sokan ellenzik ugyan ennek alkalmazását, mert azt tartják, hogy nem lehet az ifjú egyént teljesen a végrehajtó hatalom

rendelkezésére bocsátani, mert a személyes szabadság követelményeihez tartozik, hogy az elítélt tudja meg azonnal már az ítélet hozatalának pillanatában, hogy mikor lépheti ő ismét át azon intézet küszöbét, mely őt a világtól elzárja.¹

A Szilágyi által benyújtott 1892-diki novella a 42-dik §-t oly értelemben módosítja, illetve bővíti, hogy kimondja, miszerint *a kiszabott fogházbüntetés elszenvedése helyett «a javító-intézetbe szállított fiatal egyének addig maradnak az intézetben, míg javulásuknak biztos jeleit nem adják.*

Elbocsátásuk tárgyában, a felügyelő-bizottság meghallgatása után, az igazságügyi miniszter határoz.

Mindazon által a javító-intézetben tartás nem lehet rövidebb, mint az ítéletben kiszabott fogházbüntetés és nem terjedhet túl az elítélt életkorának huszadik évén.»

Ezen általam helyesnek tartott intézkedésnek indokolása² abban rejlik, hogy a javító-intézetben érvényesülni hivatott individualisatio elve nem mutathat fel sikert az esetben, a midőn annak elérésére előre ki van már tűzve egy határidő. A javító letartóztatást akkor szüntetik meg, a midőn az elítéltnél a javulás tényleg beállt. Ezt azonban a legnagyobb hivatottsággal leginkább azon hivatalos közeg állapíthatja meg, a ki az erkölcsileg romlott elítélttel állandóan érintkezik és azt folyton megfigyeli.

Ellentétben azokkal, a kik a 42. §. alapján *büntetésüket* a javító-intézetekben kiállják, oly 12—16 év között levő kiskorúak is íteltethetnek a javító-intézetben életüknek 20-dik évéig leendő elhelyezésre, a kiket az általuk elkövetett büntett vagy vétség miatt eme cselekményük bűnösségének felismerésére szükséges belátás hiánya miatt büntetés alá venni nem lehet (B. T. K. 84. §.)

Ezen kívül a K. B. T. K. 19-dik §-a azt rendeli, hogy olyan helyeken, a hol javító-intézet létezik, a 20 évnél fiatalabb 3 napnál hosszabb elzárásra ítélt egyének büntetésüket a javító-intézetben állják ki; ugyan ide szállítandók és abban 1 évig terjedhetőleg nevelendők a 16 éven alóli csavargók (K. B. T. K.

¹ Fayer: Büntetőjog I. köt. 144. és 290. lapok.

² Lásd az említett 89. számú törvényjavaslatnak 29. l. s. köv.

65. §.) és végül az ily korú kolduló gyermekek (K. B. T. K. 66. §.)

Feltűnő, hogy a bíróságok mily elenyésző csekély mérvben utalják az elítélteket a javító-intézetekbe. Ennek oka részben abban is rejlik, hogy némely bíró nem határozhatja el magát arra, hogy egy ifjú egyént valamely csekélyebb jelentőségű törvényszegés miatt évekig szabadságától fossa meg. Sok szegény szülő igen örülne, ha gyermekét a bíró minél hosszabb időre ide utalná, hogy ily módon évekig a gyermek nevelési és tartási költség viselésének gondjaival ne legyen kénytelen törődni.¹

Legujabban Angliában is reagálnak az ellen, hogy a szülők kibujnak a felelősség alól és szeretik a gyermekeiket csekélységek miatt az adófizetők költségén felneveltetni. Erre vezetendő vissza azon észlelet, hogy az angol criminalitás csökkenése daczára a 16—21 év közötti elítéltek száma az utolsó criminalstatisztika szerint jelentékeny emelkedést mutat mégis, Nagy-Britanniában ² t. i.

1894-ben a Reformatorykban voltak	5,587-en	109,000 és
1894-ben az Industrial Schoolokban voltak	24,683-an	365,000
Összesen tehát:		30,270-en 474,000

font sterling költséggel, a mi tizenegy millió koronánál nagyobb összegnek felel meg. Meg kell még emlékeznünk azon 12—16 év között levő kiskoruakról, a kik a kellő belátás birtokában bűnöznek és a kik a B. T. K. 85-dik §-ának 3-dik pontja értelmében a reducált büntetési tétellel büntetendők. Ezek t. i. 5 évig tartó börtönnel büntetendő bűntett elkövetése esetében csak 2 évig terjedhető fogházzal büntetettnek. Ezen ifjú egyének a bíróságok által a 42-dik §. alapján szintén javító-intézetbe való elhelyezésre ítélthetnek. Ezek után látjuk, hogy a javító-intézetben vannak 1. oly kiskoruak, a kik ott fogház-büntetés szenvednek, 2. olyanok, a kik belátás nélkül bűnöznek és 3. hét

¹ A szülők kérelmére befogadott ifjakért évenként csak 120 frtot kell két félévi előleges részletben ellátási díj fejében fizetni. Vagyontalanság esetében az ellátási díj évi 60 frtra szállítatik le, sőt egészben is elengedtetik.

² Howard Association Report. Október, 1896. 8. l. s. köv.

éven felüli rossz erkölcsű és elhanyagolt gyermekek.¹ A javító-intézeti alapszabályok 20-dik §-a ugyan külön kiemeli, hogy az intézet nem büntetés végrehajtására rendelt hely s hogy ennél fogva az ifjak nem bűnhődés, hanem elhanyagolt vagy megromlott erkölcsaik megjavítása és fejlesztése végett vannak az igazgató felügyeletére és őrizetére bízva. Azért ezen ifjak nem is «foglyoknak», hanem «növendékek»-nek neveztetnek. Tény azonban mégis az, hogy a 20 éven alóli kiskorúakon a *fogházbüntetés* ezen intézetekben hajtatik végre.² Legalább ez az indoka és a törvényes jogcíme annak, hogy ezen kiskorúak ily intézetekbe utaltatnak.

Sohasem fogadtatnak be a javító-intézetekbe oly ifjú egyének, a kik pl. mondjuk 2 havi elzárásra vagy fogházra ítéltetnek. Daczára annak, hogy a K. B. T. K. 19-dik §-a értelmében már a 4 napi elzárás büntetését ily intézetben kell kiállani és az elítélt ily esetben munkára lenne kényszerítendő. Az intézeti alapszabályok is utalnak arra, hogy oly ifjú egyének fogadtatnak ott be, a kikre a K. B. T. K. 19-dik §-a alkalmazást nyer.³ Mivel a járásbiróságok mondják ki leginkább a rövid tartamú szabadságvesztésbüntetéseket, ebben rejlik annak oka is, hogy miért kerül oly kevés ifjú járásbirósági ítélet alapján a javító-intézetbe. Ennek megfejtése igen egyszerű és erre a feleletet megtaláljuk a következő igazságügyminiszteri rendeletben, mely a bíróságokhoz és a kir. ügyészségekhez van intézve:

«A javítóintézetek feladata az, — úgy mond a miniszteri rendelet — hogy szigorú fegyelem, folytonos oktatás és felügyelet által az ott tartózkodó romlott egyének erkölcsi viseletének helyes irány adassék, hogy felfogásuk legalább a jónak és rossznak megkülönböztetéseig fejlesztessék és bennük a munkaszeretet is felébresztessék.

¹ Alapszabályok a javító-intézetek számára. 13,964/I. m. 1894. számú rendelet. «Igazságügyi Közlöny» 1894. évf. 126. l. s. köv.

² Ugyanezen felfogást tükrözteti vissza a Curiának azon 1896-ban hozott ítélete is, melynek értelmében egy kiskorut a javító-intézetben eltöltendő két évi fogházra ítélte, *melyből 7 hónap vizsgálati fogsága által kitöltöttnek veendő.* — Lásd *Krajtsik* Soma cikkét «Jogtudományi Közl.» 1897. évf. 7. szám 52. lap.

³ L. Alapszabályok 6. §. 1. pont.

Ezt oly rövid idő alatt elérni, a meddig egy rendőri elzárás vagy egy bíróságilag megállapított enyhe büntetés tartani szokott, nem lehet s azért az intézet feladatával, céljával az igen rövid ott tartózkodás meg nem egyeztethető, ez okból fenn kívánom tartani . . . az eddigi javítóintézeteknél már alkalmazásban levő és igen előnyösnek bizonyult abbeli gyakorlatot, mely szerint a kir. bíróságok által elítéltnek szülői, gyámja, vagy ezeknek nem létében az illetékes gyámhatóság a kir. ügyészség illetőleg a kir. járásbíróság által még a befogadás iránti jelentéseknek megtétele előtt felhivatnak: beleegyezésüket nyilvánítni az irányban, hogy az elítélt ifjú egyénnek legalább két éven át, sőt a szükséghez képest esetleg 20 éves koráig az intézetben való visszatartása és ingyenes nevelése ellen kifogást nem tesznek.»

(Lsd. a m. kir. igazságügyminiszteriumnak 44052/1889 sz. rendeletét.)

Mivel a befogadás valamely javító-intézetbe csakis igazságügyminiszteri engedély alapján következik be¹ és a befogadás kieszközlése végett teendő előterjesztés több okmánynyal szerezendő fel,² melyeknek beszerzése rendszerint legalább is átlag 6—8 hetet igényel: igen természetes, hogy az előterjesztésnek a miniszteriumba érkezésének időpontjáig az elítéltnek büntetési ideje már a legtöbb esetben rég letelt. Azért azonban a 4 heti vagy még kisebb tartamú elzárásra elítélt ifjú is befogadtatik a javítóintézetbe, ha pl. ennek atyja határozottan és kötelezően kijelenti,³ hogy a befogadásra ajánlott ifjú egyént legalább is 2 évig az intézetben hagyja, az elbocsátás időpontjának meghatározását pedig általában s feltétlenül az intézeti igazgatóság belátására bízza.⁴

Az aszódi orsz. kir. javító-intézet igazgatójához, *Latzkovszky*

¹ Alapszabályok 9. §.

² U. o. 10. §.

³ U. o. 7. §.

⁴ Jelen voltam egy végtárgyaláson, a midőn a bíróság a kiskorú vádlottat körülbelül két havi fogházra ítélte. Az elítélt nagyon kérte a bíróságot, hogy őt a javító-intézetbe és ne a fogházba küldjék. Az elnöklő bíró azonban kijelentette a vádlott előtt, hogy ezen kérését nem teljesítheti.

része az intézetben elsajátított ipart folytatja, vagy az itt megszerzett egyéb kézi ügyességgel és az intézeti iskolában elsajátított ismeretekkel tartja fenn magát.

Az intézetből kikerült növendékeknek legalább is hetven százaléka biztosan megjavult. A megjavultaknak számát az igazgatóság teljesen megbízható adatai szerint lejjebb szállítani már nem lehet.

A budapesti rabsegélyző egyesületet — szerencsétlen elnevezése miatt — eddigelé semmi tekintetben sem vettük génybe.

És pedig azért, mert a nagy közönséggel szemben még a a látszatát is kerülnünk kell annak, mintha a javító-intézet nem erkölcsileg megjavult ifjakat, hanem morálisan megbélyegzett rabokat bocsátana ki.

A növendékek lázadásának okát azért nem közölhetem, mert itt a növendékek legjobb tudomásom szerint sohasem lázadtak fel. Egyeseknek gyerekes henczegése, legénykedése, vagy a miatti türelmetlenkedése, hogy az intézetből az itéleti időnek lejárta után sem bocsáttatnak el, nem azonos a lázadás fogalmával. Szóval, az itteni növendékeknek ismeretlen forrás szerint megtörtént lázadása csak gyermekmese.

Ez idő szerint a három fiújavító-intézetben 360, az egy leányjavító-intézetben pedig 30 növendék van elhelyezve.

Ay igazságügyi és rendőri statisztika szerint még körülbelül 4000 ifjút kellett volna javító-intézetbe küldeni.

Magyarországon minden megye, vagy legalább is minden kir. tábla területén kellene egy-egy javító-intézetet felállítani.

A mostani négy javító-intézetnek építési és felszerelési költségei körülbelül 600,000 forintjába kerültek az államnak, míg az évi főtartási költség 120,000 frtot tesz ki.

Az intézetekkel tett tapasztalatok határozottan kedvezőek. A kérdésnek más úton való megoldását a saját részemről czéltalan kísérletezésnek és halva született gyermeknek tartanám. Kivánatos azonban, sőt a sikeres működhetésnek elengedhetlen feltétele az, hogy minden javító-intézet kitünő nevelőkkel és kitünő iparosokkal (kertészszel és mezőgazdával) rendelkezék, a mit a jelenlegi silány díjazások mellett nem lehet elérni.

A pécsi kir. törvényszék ujabban is utalt a javító-intézetbe

olyan ifjút, a kinél az intézetben való köteles tartózkodásnak ideje az intézeti alapszabályok keretén belül nincs meghatározva.

Ezt a helyes példát más bíróságok is követik. Így pl. a privigyei kir. járásbíróság, a győri, a nagy-becskerekai és a debreczeni kir. törvényszékek, sőt a magyar kir. Curia is.

Azon legkisebb időtartam, a melyre egy-egy ifjú a javító-intézetbe fölvetetik, a B. T. K. 42. §-ában megállapított 6 hónap.

Hat hónapnál hosszabb, teszem fel két évi időtartamra sok kir. törvényszék utalja be a növendékeket.

Már az előbbi feleletből is kitűnik, hogy a 6 havi fogházra szóló ítéletek is végrehajthatnak a javító-intézetben, ha nincs is meg az időtartam meghosszabbításához szükséges szülői beleegyezés.

Az intézetnek igenis voltak olyan növendékei és pedig számosan, a kik jelenleg tisztelt állásokat foglalnak el az életben. Ezek szívesen és hálával gondolnak az intézetre és ők maguk keresik az alkalmat, hogy az igazgatósággal a szó- vagy írásbeli összeköttetést fentartsák.»

Az első javító-intézetet hazánkban Pauler Tivadar Aszódon állíttatta fel 1884-ben, a melybe az első 12 év alatt összesen 565 növendék fogadtatott be.¹ Megjegyzendő, hogy Aszódon ezen növendékek a földmivelésen, szőlőmivelésen és kertészetten kívül még tíz különböző nemű iparággal is foglalkoztak. Megtanítják őket a filloxera elleni védekezésre, a virág- s a konyhakertészetre és a gyümölcsfatenyésztésre.² Ezeken kívül a tűzoltási gyakorlatokat is űzik s a 24 ifjúból megalakított tűzoltóság a szomszédos községekben támadt volt két tüzesetnél már derekasán közre is működött.³ Az intézeti butorokat, a növendékek alsó és felső ruházatát, a lábbelit, a gazdasági és kertészeti eszközök farészeit stb. maguk a növendékek készítik el és ezeken kívül nem győznek a külső megrendeléseknek eleget

¹ Az aszódi kir. javító-intézet ismertetése. Az ezredéves országos kiállítás alkalmából közzéteszi az igazságügyi m. királyi miniszterium. *Nyomatott az aszódi kir. javító-intézet könyvnyomdájában* 1896. 15. l.

² U. o. 31. l.

³ U. o. 28. l.

tenni. Munkája után a szorgalmas növendék «jutalomdíj»-ban is részesül, mely havonként legfeljebb 1 frt 50 kr. lehet és mely a m. kir. posta-takarékpénztárban kamatoztatik; nem ritkán a szorgalmasabb növendék 40—50 frtot is gyűjt magának intézeti neveltetése alatt.¹

A növendékek föltételes szabadonbocsátása, helyesebben «kísérleti kihelyezése» a miniszterium engedélyezése alapján történik és a kihelyezés esetében esetleg az igazgatóság szerez a növendékeknek alkalmas munkaadót, a kinél ezek az intézetben megtanult ipart tovább tanulhatják.²

A miniszteri értesítés szerint a kiválóbb iparosok, gazdák és földbirtokosok részéről annyi megkeresés érkezik az igazgatósághoz az intézeti növendékeknek hozzájuk való kihelyezése iránt, hogy az igazgatóság az ilyen kéréseknek még a fele részét sem tudja teljesíteni.

Szükség esetében még egy u. n. «védnököt» is szemel ki az intézet a kísérletileg kihelyezett növendék számára. E tisztségre rendszeren a lelkészt, a tanítót, a jegyzőt stb. kéri fel. Aszódon az első 12 évben a növendékek 32·51⁰/₀-át helyezték ki kísérletileg, t. i. 132-öt, és ezek közül csak 11·36⁰/₀-ot kellett az intézetbe pótnvelés végett visszaszállíttatni, azaz 15-öt. Az intézetből elbocsátott növendékek között találkozunk egyebek között hivatalnokokkal, bányamunkásokkal, pénzügyőrökkel, pincézerekkel, matrózzal, utazóügynökökkel, zenészszel, színészszel, tanulókkal, katonazenészekkel és csavargókkal is. Érdekes, hogy az elbocsátott növendékek 77·18⁰/₀-ának van rendes foglalkozása és az elbocsátottak csak 16·74⁰/₀-a követett el valamely büntetendő cselekményt.

Az igazgatóság 331 elbocsátott növendéknek jelenlegi lakhelyét és foglalkozását ismeri. Ezek közül 71·60⁰/₀ kifogástalan magaviseletű, 22·96⁰/₀ kevésbé jó és 5·44⁰/₀ rossz (elzüllött). A miniszteri ismertetés azon eredményre jut ezek után, hogy «az intézet nemcsak eléri, hanem jóval túl is haladja a sikernek azon mértékét, a melyet az efféle intézményektől el lehet várnunk».³

¹ Az aszódi kir. javító-intézet ismertetése 32. l.

² U. o. 52. l.

³ U. o. 55. l.

Az aszódi intézetben befogadott növendékek közül volt egy, a ki 49-szer büntettetett fegyelmi úton.¹ De ezen nincs mit csodálni. Mert hogy minők a javító-intézetek lakói, erre nézve a m. kir. igazságügyminiszterium által 1892-ben közzétett «jelenítés a királyi javító-intézetek 1891. évi állapotáról» tartalmaz számos tipikus példát. A sok közül csak egy 13 éves növendéket mutatok be, a ki, a míg iskolába járt, 40-szer éretett lopáson; ugyanott egyik tanulótársát zsebkésével szurta meg, a másik társát zsebkendőbe kötött kővel ütötte fejbe, a harmadiknak meg kiütötte a szemét.²

Az 1895. évi június havában megnyílt székesfehérvári javító-intézetről azért nem emlékezem meg e helyütt, mert azzal *Krajtsik* Soma úr külön foglalkozott az ezen egyletben felolvasott dolgozatában.

A leánygyermeknek számára rendelt rákos-palotai intézet, mely 1890 óta létezik és 25 növendék számára rendeztetett be, szintén sikerrel működik. Eddig összesen 17 növendéket helyeztek itt ki, a kik közül 10-en szolgálatba léptek. A kihelezetteknek 76·47%-a jó magaviseletet tanúsított és ezek közül egyetlen egy sem esett vissza.³ Itt is ugyanazt jelentik, a mit a többi intézeteknél látunk, t. i., hogy mindinkább szaporodik azon családok száma, a kik az intézetből kikerült növendékek részére önként ajánlják fel szolgálataadásukat.

A leányok intézeti oktatásánál az a cél lebeg az igazgatóság szeme előtt, hogy a növendékek az életben mint cselédek, szakácsnők, mosónők, vasalónők és szobaleányok tarthassák fenn magukat. A mellett az ügyesebbek a finomabb himzésekre is taníttatnak és kézi munkásnőkké képeztetnek ki.⁴ Mihelyt a javult növendék annyira haladt a kézi munkában, hogy keresetképesse lett, akkor az igazgatóság foglalkozást keres a számára és ezen kívül a jótékony nőegyletek sorából még egy védnököt is szemel ki a növendék részére.⁵

¹ Az aszódi kir. javító-intézet ismertetése 41. lap.

² L. az id. jelentés 4. lapját.

³ L. A rákos-palotai kir. javító-intézet ismertetése. Közzéteszi a m. kir. igazságügyi miniszterium. 1896. 31. lap.

⁴ U. o. 20. l.

⁵ U. o. 29. l.

Végül még a kolozsvári kir. javító-intézetről kell megemlékeznünk, mely 1886-ban nyitott meg, és mely jelenleg 60 növendéket képes befogadni. Itt 1893 óta az igazgatóság a növendékeket a kor szerint osztja be a «család»-okba. Van t. i. egy család a 13 évaluliak, egy család a 13—16 év közöttiek és egy a 16 évnél idősebb részére.¹ Ezen intézetnél az 1894/95. év folyamán egy egyemeletes kórházépület létesült, melynek összes köműves-, asztalos-, ács- és csementmunkáját kellő vezetés mellett maguk a növendékek végezték. Itt fapuskák használata mellett fegyvergyakorlatokat is tartanak a növendékek úgy, hogy besoroztatásuk alkalmával már meglehetősen jártasságot visznek magukkal.³

Az intézetnek miniszteri ismertetése épen nem titkolja, hogy a testi fenyték is, azonban csak kivételes indokolt esetekben, az orvosi vélemény előzetes meghallgatásával, a többi növendékektől elkülönítve és csakis az igazgató jelenlétében alkalmaztatik.³ Szemben azon itt, a mult alkalommal elhangzott észrevétellel, hogy mennyire divik ezen intézetekben az önfertőzés, megjegyzem, hogy a kolozsvári intézetben 8 év alatt összesen csakis öt ily esetben kellett fegyelmi büntetést alkalmazni. Itt is az iparosok, kereskedők és gazdák maguk kéri az intézet növendékeit és legkevésbé sem idegenkednek tőlük.⁴ Ezen intézetet körülbelül 10 év alatt 149 növendék hagyta el, kik közül 109 vagyis 73·16% maradt jóviseletű úgy, hogy a miniszteri ismertetés teljes joggal mondhatja, hogy: «az intézet működésének eredménye általában kielégítő».⁵ Hogy miként vélekednek a szülők a javító-intézetek működéséről, az a következő levélből tűnik ki, a melyet egy apa, kinek elbocsátott fia egy építészeti irodában nyert alkalmazást, a kolozsvári intézet

¹ Lásd ezen intézetnek az igazságügyi m. kir. miniszterium által 1896-ban közzétett ismertetését 20. lap.

² L. u. o. 4. lap. — Zucker: Einige dringende Reformen der Strafrechtspflege (1896.) című művében (19. l.) is kijelenti: «In den Jugendabtheilungen der österr. Strafanstalten wird eine verlässliche Grundlage zur Erwerbung militärischer Tüchtigkeit und Verwendbarkeit gelegt.»

³ U. o. 28. l.

⁴ U. o. 39. l.

⁵ U. o. 40. l.

igazgatójához írt. «Nem elég — úgy mond, — hogy fiammal eddig is bajlódott, hanem szeretetteljes gondviselését fiam sorsa felett még az intézet kapuin kívül is kiterjeszteni kegyes volt. Ez valóban több a felebaráti szeretetnél s csodálkozásba ejti az embert, a szakavatlant, ki a javító-intézetek tisztjeiben kegyetlen és zsarnok urakat vél! Ime mi mindennek az ellenkezőjét tapasztaljuk! A kérlelhetlen szigorral egybekötött páratlan keresztényszeretet az, a mi az intézet magasztosságának ragyogó nimbusza. Fogadja ismételve mély hálámat. «Sz. T.»¹

Tehát azt látjuk az előadottakból, hogy javító-intézeteink működését valódi siker koronázza, mert tényleg eredményeket érnek ott el, a mennyiben az intézetből elbocsátott növendékek túlnyomó nagy része teljesen megjavul és az életben azon ismeretek értékesítéséből keresi meg tisztességes módon a kenyerét, a melyeket az intézetben elsajátított. Csak az a baj, hogy bíróságaink az eléjük kerülő ifjúkori bűnösök elenyésző csekély számát részesítik csak a javítás áldásában. A helyet, hogy az ily ifjút a javító-intézetbe utalnák, oda dobják öt néhány hétre a megrögzött gonosztevők közé. Hogy mit képesek azonban ezek csak néhány hét alatt is a kezeik közé kerülő tanulékony gyermekekből csinálni, azt megütközéssel tapasztaljuk a tárgyalási termekben, a hol naponkint alkalmunk van a rövid tartamu szabadságvesztés-büntetéseknek kártékony hatását látni. Ha a bíróságok fokozódottabb mérvben utalnák a kis-korúakat a javító-intézetekbe, akkor előállana ezek szaporításának szükségessége is. A jelenleg rendelkezésre álló négy intézetnek befogadási képessége oly jelentéktelen, hogy az egész intézmény a praeventio szempontjából alig gyakorolhat érezhető befolyást criminalstatisztikai viszonyainknak kedvezőbb alakulására. E tekintetben ne hivatkozzunk külföldi, különösen amerikai példákra. Az amerikai börtönügyi viszonyok oly furcsák, hogy azokat európai fogalmak szerint alig érthetjük. Számos amerikai fogházban megengedik a foglyoknak a dohányzást és ott lakomákat, felolvasásokat és hangversenyeket tartanak. Némelykor ott az élelmezés aggasztóan jó. Egy fogházban a

¹ L. Miniszteri jelentés a kir. javító-intézetek 1891/2 évi állapotáról 70. lap * jegyzet.

reggeli meleg kétszersültből, vaj, beefsteak és egyéb csemegékből állott. Egy new-yorki fogházban egy látogató a lelkész hit-szónoklatának tartama alatt látta, a mint a foglyok szivarjaikat szítták el. Mások theát készítettek el saját lámpájuk felett, mi alatt az egyik a háttérben süteményt málna-befőttel evett. A new-yorki Sing-Sing fogházban ugyanezen látogató a pappal körüljárta az intézeteket és jöllehet délelőtti 11 óra volt, ő az egyik fegyenczet még az ágyban feküdni látta, ki ott pipáját szíttá és e mellett a reggeli lapokat olvasta. Egy fél tuczat amerikai fogházban ujságok is jelennek meg, melyek úgy az illető államnak hireit, valamint a fogháznak külön krónikáját is tartalmazzák. Ezek közül egy az elmirai Reformatory-ban is jelenik meg. Ezen javító-intézet bizonyos tekintetben egy egyetemhez hasonlít. Ott minden tárgyról vizsgáznak, az etikát és a szépművészeteket művelik, és hogy egyebek között büntető-jogi seminariumot is tartanak, azt már más alkalommal közöltem. Van ott egy kitűnő gymnasium stb.

Egy amerikai ujság leírja a m. é. július 4-diki ünnepnapot, a szabadság napját a minnesotai State Prison-ban. Korán reggel figyelemzették a lelkészt, hogy ne túlságosan sok időt vegyen igénybe, mivel a fiúk a parkban óhajtanak lenni. Azután következett egy hangverseny, melyet a fogházi énekkar adott elő, néhány felolvasás és beszéd. Egy kis szépen díszített léggömbnek felszállása nagy izgatottságot és jelentékeny lármát okozott a parkban. Ezután következett az ebéd a következő étrenddel: bornyusült, vagdalt hus, zöld borsó, burgonya, hagymák, saláta, almapástétom, sajt, tejeskávé cukorral, szivarok.

Így azután természetes, hogy az elmirai javító-intézetben megjelenő ujságban egy ottani fogoly egy cikket tett közzé, a melyben a részvét hangján emlékezik meg azon bajokról, a melyeket a szegény szabadon levők kiállanak, viszonyítva ezek sorát a foglyokéhoz.¹

Az amerikai túlzások az angol börtönügyi irodalomban állandó guny tárgyát képezik. Ha a külföldiektől e tekintetben

¹ Lásd «Tit-Bits» August 29. 1896. 383. lap. Tallack William cikkét.

tanulni akarunk, akkor első sorban az angolok érdemlik meg, hogy utánzásra méltó hasontárgyu intézményeik beható tanulmány tárgyává tétessenek. Ennek fontosságát és hasznát már évekkel ezelőtt átértette *Aschrott* berlini bíró, ki a helyszínén tanulmányozta az angol börtönügyi viszonyokat, és a ki egy becses munkával gazdagította a börtönügyi irodalmat. Azóta több ízben folytatta ebbeli tanulmányait Angliában és az utolsó 10 év alatt történt változásokat az angol büntetési rendszer és a börtönügy terén a Liszt-féle *Zeitschrift*ban legutóbb közzétett felette tanulságos dolgozatában ismertette.

Ebben *Aschrott* azt írja,¹ hogy az utolsó időben valóban egy téren sem fejtettek ki Angliában akkora tevékenységet, mint azon, hogy intézkedéseket találjanak, melyek arra alkalmasak, hogy megelőzzék a büntetéseknél az ifjúság köréből való ujonczozását. Jól tudják azt, hogy nemcsak arról van szó, hogy azon fiatakoruak ellen, kik már bűnöztek, tétessenek a javításra szükséges intézkedések, hanem, hogy ezzel egyidejűleg gondoskodni kell arról is, hogy a fiatakoruak elzüllése megakadályoztassék. Az angolok igen jól ismerik azon összefüggést, a mely az elzüllött és a bűnös fiatakoruak között fennáll, mert szerintük a visszaesés kérdésének megoldása a fiatakoru letartóztatottakkal való bánásmódtól függ. Több törvényt hoztak az utolsó időben Angliában, a melyekben súlyosan büntetik azon személyeket, a kik a gyermekek gondozásának kötelességét elmulasztják; a békebírák azonnal házikutatást tarthatnak, a midőn azon gyanu forog fenn, hogy valamely gyermek az elzüllés veszélyének van kitéve; a szegény hatóságokat oda utasították, hogy azon szülőket, a kik gyermekeiket elzülleni engedik, üldözzék és, hogy a gyermekek ideiglenes elhelyezéséről gondoskodjanak; a bíróságok jogában áll a szülők büntetésével egyidejűleg azokat szülői jogaitól is megfosztani; azon intézetek, a melyek az elzüllött gyermekekről gondoskodnak, arra is felvannak hatalmazva, hogy a szülők helyett a munkaadókkal jogerős szerződéseket kössenek; csak akkor adják a gyermekeket szü-

¹ L. «*Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft*» XVII. köt. 1. füzet: «*Strafen- und Gefängniswesen in England während des letzten Jahrzehnts*» czimű értekezését 22. lap s. köv.

lőiknek ismét vissza, a midőn a bíróságok vizsgálat alapján arról győződtek meg, hogy a szülők ezentul képesek lesznek kötelességüket teljesíteni és ezt tenni akarják is. Aschrott szerint¹ évről-évre csökkenő mértékben alkalmazzák Angliában a fogházbüntetést fiatakoruakkal szemben, annál gyakrabban alkalmazzák azonban ezeknek a nevelő-intézetekbe (Industrial Schools) vagy a javító-intézetekbe (Reformatory Schools) való utalását és nagymértékben a testi fenyítéket is.

A bíróság, mint mellékbüntetést kimondhatja a fiatakoru elítélteknek a javító-intézetbe való utalását 2 évtől 5 évig, a midőn ezek 16-dik életévüket még nem haladták túl, és a midőn azokat legalább is tíz napi szabadságvesztés-büntetésre ítélik (Reformatory Schools Act. 1866. 14. §.). Jó magaviselet esetében az intézet igazgatója a fiatakorut ezen idő eltelte előtt is elhelyezheti, mint tanoncztot vagy annak kivándorlását eszközölni és e tekintetben ugyanazon jogok illetik őt meg, mint a minőkkel a szülők birnak. (Reformatory and Industrial School Act. 1891.)² Az Industrial-Schools az elhanyagolt fiatakoruak számára vannak rendelve, ezek oly 14 éven aluli gyermekek, a kik koldulnak, csavarognak vagy a kik el vannak hagyva; akár azért, mert nincsenek szülői, akár azért, mert szülőik büntetés alatt állanak, továbbá oly gyermekek, a kiknek anyját büntett miatt kétszer büntették, vagy a kik tolvajok és prostituáltak társaságában élnek. Ilyenmő intézetek alapítására jogosítvák: a magánosok, a jótékonyági intézetek és a közigazgatási testületek.³ Az állam adja meg az engedélyt ezen intézetek felállítására, a felügyeletet is gyakorolja felettük és minden abban elhelyezett gyermek után fejenként néhány shillinget fizet. A felügyelők feladatát képezi azután, hogy ezen pénzt — a mennyire ez lehetséges — ismét fizetésre köteles szülőktől, gyámoktól stb. behajtsák.⁴

1894-ben 6815 tizenhat éven aluli korban levő vádlottat

¹ Lásd: *Aschrott*, id. h. 23. l.

² Lásd: *Die Strafgesetzgebung der Gegenwart in rechtsvergleichender Darstellung*, I. kötet 634. s köv. l. *Schuster* Ernő dolgozatát.

³ Lásd: *Krohne*, *Lehrbuch der Gefängniskunde* stb. 71. lap s köv.

⁴ Lásd: *Holtzendorff* és *Jagemann*, *Handbuch des Gefängniswesens*, II. köt. 287. s köv. l. *Föhring* dolgozatát.

utaltak az angol bírák ítéletileg nevelő-intézetbe és 1790 ily vádlott javító-intézetbe utaltatott.

1894-ben Angliában egy bizottságot küldtek ki Gladstone Herbert elnöklete alatt az egész börtönügy megvizsgálása végett. Ezen bizottság 56 tanut és szakértőt hallgatott ki, ezek között több oly egyént is, a kik előbb szabadságvesztés-büntetést szenvedtek és a kik a letartóztatási intézetben tett tapasztalataikat közölték a bizottsággal.¹ Ezen bizottság az ifjúkori foglyokkal való bánásmód tekintetében azt javasolta, hogy azon korhatár, a melyben a foglyok fiatakoruaknak tekintendők, 16 évről 17-re emeltessék fel. Aschrott szerint az angol kormány legujabban elrendelte, hogy a fiatakoru foglyok a sétán kívül lehetőleg naponkint tornázzanak, esetleg a séta helyett; továbbá, a mennyire csak lehetséges, a fiatakoruak valamely mesterségre taníttassanak, és hogy sohasem, még a munkánál sem érintkezzenek a felnőtt foglyokkal. A mennyire lehetséges, a fiatakoru foglyok külön intézetekben helyezendők el.²

1893-ban hoztak egy törvényt, mely az angol bírót arra jogosítja fel, hogy javító-intézetbe való utalás esetében nem köteles többé kimondani, hogy az elítélt javító-intézetbe való felvétele előtt legalább is tíz napi fogházbüntetést kénytelen előbb kiállani, hanem ezentúl nemcsak a fogházbüntetés mellett, hanem a helyett is alkalmazhatja a bíró a javító-intézetbe való utalást. 1894-ben 1285 javító-intézetbe való utalásra ítélt között csak 355-en állottak ki előzőleg fogházbüntetést. Az 1893-diki törvény a javító-intézetbe való utalásnak legrövidebb tartamát továbbá 2 évről 3 évre emelte fel azzal, hogy abban senkit 19-dik életévéig tartani nem szabad.³ Most már a bizottság azt javasolja, hogy ezen korhatár a 21-dik életévig emeltessék fel.

1895-ben külön bizottságot küldtek ki az angol javító-intézetek megvizsgálása végett, mely arra utalt, hogy ezek mint magánkezdeményezésen alapuló intézetek, törvény szerint nem kötelezhetők arra, hogy akaratuk ellenére is oly gyermekeket

¹ Lásd: *Aschrott* id. h. 18. l.

² U. o. 24. l.

³ U. o. 25. l. s. köv.

vegyenek fel, a kiknek felvételét erkölcsi romlottságuk vagy egészségi állapotuk miatt megtagadták. Ebből azután nagy nehézségek származtak. Ezen bizottság azon kérdéssel is foglalkozik, vajjon nem lenne-e czélszerű ily gyermekek részére, kiknek a magánjavító-intézetekbe való felvétele nehézségekbe ütközik, az állam költségén külön állami intézeteket létesíteni. Továbbá kívánják, hogy a javító-intézetek osztályoztassanak a felveendő gyermekek kora szerint, mivel az idősebb gyermekeknek a fiatalabbakkal való együttlétéből könnyen hátrányok származhatnak.¹

*Aschrott*² szerint az utolsó évtizedben igen jelentékeny mérvben csökkent az angol letartóztatási intézetek lakóinak száma.

Igy az angol *fegyházakban* le voltak tartóztatva:

1883-ban 10,169-en és 1895-ben már csak 3,309-en;

az angol *fogházakban*:

1883-ban 17,149-en és 1894-ben már csak 14,229-en.

Ezen eredményt *Aschrott* részint annak tulajdonítja, hogy az ítéletekben nagyobb hajlam észlelhető az enyhébb irány felé; részint annak, hogy a fegyházbüntetés minimumát 1891-ben 3 évre szállították le és annak is, hogy nagyobb mértékben alkalmazzák a rövidtartamu fogházbüntetést, mint a hosszutartamut és végül, hogy más büntetési nemeket is, különösen pénzbüntetéseket szabnak ki mind inkább nagyobbodó mérvben a szabadságvesztés-büntetésck helyett. Az angol criminal-statisztikusok azonban határozottan kimondják, hogy ezen számokban az angol criminalitas csökken.³

Kétségtelen, hogy ezen kedvező eredmény nagy részben azon kiváló gondra vezetendő vissza, a melylyel Angliában az ifjúkoru bűnösökkel, valamint a nem bűnöző, azonban elzüllött fiatal egyénekkal bánnak.

Nem lephet meg bennünket ily eredmény, ha látjuk, hogy 1891 végén Nagybritannia és Irland összesen 60 javító-intézet-tel, Reformatory Schools, és 211 kényszernevelő-intézettel,

¹ Lásd: *Aschrott*, id. h. 26. l. s köv.

² Id. h. 46. l.

³ Id. h. 50 l.

Industrial Schools, birt.¹ Angliában a javító-intézetben egy növendék összes évi költsége legfeljebb £ 20 16 sh és a kényszernevelő-intézetben 19 £ 10 sh tesz ki. Ezen összegekhez a szülők a költségek 5%-ával járulnak hozzá.² Ott tehát sokkal olcsóbban nevelik az ily kiskorúakat, mint nálunk, a hol 1895-ben

	frt	kr	
Aszódon egy növendékre esett összesen	320	08	kiadás
Kolozsvártt egy „ „ „	391	97	„
Rákos-Palotán egy növ. „ „	316	48	„
és Sz.-Fehérvárott ³ 1896-ban „ „	338	72	„

Az előadottak után azon nézetben vagyok, hogy a kiskorú bűnösök javítása, valamint az elzüllött gyermekekkel szemben alkalmazandó hatékony praeventio szempontjából első sorban sürgős törvényhozási alkotásokra van szükségünk, melyeknek kényszerintézkedéseket is kell tartalmazniok azon szülőkre vonatkozólag, a kik elmulasztják gyermekeik felett a kellő felügyeletet gyakorolni.

Továbbá szükségünk van arra, hogy bíróságaink és hatóságaink az eddiginél sokkal nagyobb mértékben vegyék igénybe a javító-intézeteket és végül, hogy a kellő számú javító-intézetek létesítése által a birói ítéletek minden esetben tényleg végre is hajtassanak. Ha ezen követelményekteljesítettnek, akkor remélhetőleg egykoron azon helyzetben leszünk majd, hogy a fegyházak számát lassankint apaszthatjuk. (*Élénk taps és éljenzés.*)

Függelék.

Nálunk kizárólag csakis a fiú javító-intézetekben azon növendékekkel szemben, a kik ellen egyéb fegyelmi büntetések siker nélkül alkalmaztattak, meg van engedve, hogy kivételesen

¹ Lásd: Lenz Die Zwangserziehung in England 66. és 77. lap; Zucker: Über die Behandlung der verbrecherischen und arg verwahrlosten Jugend in Österreich 29. s köv. lap, és Handbuch des Gefängniswesens id. h. 288. lap.

² Lásd: Lenz, id. h. 128. és 132. lap.

³ Lásd: Krajtsik Soma cikkét a «Jogt. Közl.» 7. számában 1897. évfolyam.

előzetes orvosi vizsgálat után legfeljebb 12 vessző-ütés alkalmaztassék a test hátsó részére, legfeljebb mutató-ujjnyi vastagságú nádpálczával.

Ezen fenyíték elkülönített helyen alkalmaztatik úgy, hogy a többi növendékek ezt ne lássák.

A miniszterium ezen büntetést szigoruan ellenőrzi oly czélból, nehogy az igen gyakori használat által hatását veszítse. (Lásd az igazságügyminiszteriumnak 30,131/89. és 17,995/93. számú rendeleteit a javító-intézetek igazgatóságaihoz.)
